



# КАКО ЗАУСТАВИТИ ИНФОДЕМИЈУ

АУТОРКА  
**ЈЕЛЕНА С. СПАСИЋ**

БЕОГРАД, 2021.

*Текст је настао у оквиру пројекта «Како зауставити инфодемију», који је суфинансиран из Буџета Републике Србије - Министарства културе и информисања. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.*

ДИЗАЈН  
**БЕРОЉУБ НИКОЛИЋ**



## УВОД

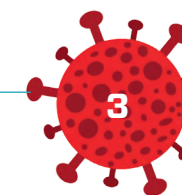


Foto: Zorana Jevrić

# ИНФОДЕМИЈА И ДЕЗИНФОРМАЦИЈЕ

*Коронавирус је за две године однео више од пет милиона живота широм планете, званично. А незванично се не да збројати јер нико не зна стварни број индиректних жртава, људи којима је услед пандемије био ограничен приступ здравственим услугама и лечењу, људи који су се плашили да оду код лекара да се не би заразили... Истовремено, регистровано је више од 288 милиона инфицираних, а прави број је сигурно вишеструко већи.*

*У пандемији, првој оваквих размера после једног века и Шпанске грознице, која је додуше однела најмање 50 милиона живота, савремени, моћни свет поклекао је пред вирусом SARS-CoV-2. Али и пред "верном" пратиљом пандемије - инфодемијом. Како је из кинеског Вухана кренуо вирус пут Европе и даље, кренуле су и теорије завере. Има људи који и даље верују да нас из авиона запрашују корона вирусом, да је ковид 19 измишљена болест да би фармацеутски лобији зарађивали... Ствари попримају још драматичније облике производњом вакцина против ковида 19, када антивакцинални ставови добијају на пуној снази, а наука и медицина неретко губе битку пред теоријама завере, које односе хиљаде и хиљаде живота.*

*У свету је до сада дато више од девет милијарди доза вакцина, али то ни изблиза није довољно. С једне стране развијене земље, међу којима је и Србија, имају вакцина на претек, али немају више заинтересованих који би да их приме. А неразвијене немају шансе ни да тестирају заинтересованост грађана, попут бројних афричких земаља, јер пара за вакцине немају. И у том ходању од немиле до недрага, нови сој коронавируса - омикрон појаво се управо у Африци, шири се пет пута брже него најгори до сада, па на измаку 2021. године Европа драстично поштрава противепидемијске мере. Почетак 2022. не обећава.*

*И у тој борби, којој се крај не назире, битка с пандемијом је једна страна приче. Инфодемија је друга. Једнако опасна. И једнако убија. Има ли лека и вакцине за њу?*

Светска здравствена организација (СЗО) прогласила је пандемију SARS-CoV-2 вируса 11. марта 2020. године. А потом и инфодемију.

"Инфодемија је превише информација, укључујући лажне или обмањујуће информације у дигиталном и физичком окружењу током избијања болести. Она изазива конфузију и ризична понашања која могу штетити здрављу. Такође, доводи до неповерења у здравствене власти и подрива одговор јавног здравља. Инфодемија може интензивирати или продужити епидемије када људи нису сигурни шта треба да ураде да заштите своје здравље и здравље оних око себе. Са растућом дигитализацијом – експанзијом друштвених медија и употребе интернета – информације се могу брже ширити. Ово може помоћи да се брже попуне празнине у информацијама, али такође може да појача штетне поруке", овако је СЗО дефинисала инфодемију.

Срж инфодемије су дезинформације, којих је по енглеском језику више врста, а овде преносимо како их је дефинисала First Draft, непрофитна организација која се у сарадњи са СЗО сада бори и против инфодемије. Упоредо с овим дефиницијама, дајемо и примере које двојица аутора наводе у подужем чланку, у којем се баве комплексном анализом дезинформација.

**Дезинформација (misinformation):** Ненамерне грешке, као што су нетачни натписи на фотографијама, датуми, статистика, преводи или када се сатира схвата озбиљно. Пример: „Детол се доказао против хуманог

коронавируса", широко је било распрострањено на Фејсбуку и другим друштвеним платформама као истинито. Ширење ове лажне тврдње вероватно је било ненамерно јер је овај антибактеријски производ имао неку ефикасност против претходног соја коронавируса, па су делиоци вероватно погрешно веровали да је иста ствар и са ковидом 19.

**Дезинформација (disinformation):** Измишљен или намерно манипулисан аудио/визуелни садржај. Намерно створене теорије завере или гласине. Пример: "Ковид 19 изазива 5Г", лажна је изјава која је нашироко кружила друштвеним мрежама, а потиче од лекара који је наплаћивао консултације из алтернативне медицине. То може бити намерна обмана како би се пацијенти убедили да немају поверења у уобичајену медицинску праксу.

**Дезинформација (malinformation):** Намерно објављивање приватних информација ради личног или корпоративног, а не јавног интереса, као што је осветничка порнографија. Намерна промена контекста, датума или времена оригиналног садржаја. Пример: „Чак и у паничној куповини због коронавируса, нико не жели да једе веганску храну". Објава на Фејсбуку у којој је слика празних полица супермаркета са гомилама веганске хране која је остала некупљена усред празнине. Претпоставка да нико није желео веганску храну је истинита. Међутим, укупна порука је погрешна јер је слика продавнице у Тексасу из 2017. године, непосредно пре удара урагана Харви. Слика продавнице је "пренамењена" тако да је истина од једног контекста (ураган Харви) коришћена за превару у другом (ковид 19).

Извори:  
<https://minitex.umn.edu/news/elibrary-minnesota/2021-02/misinformation-disinformation-malinformation-whats-difference>  
[https://www.researchgate.net/publication/341130695\\_Defining\\_misinformation\\_disinformation\\_and\\_malinformation\\_An\\_urgent\\_need\\_for\\_clarity\\_during\\_the\\_COVID-19\\_infodemic](https://www.researchgate.net/publication/341130695_Defining_misinformation_disinformation_and_malinformation_An_urgent_need_for_clarity_during_the_COVID-19_infodemic)

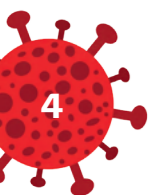


Foto: Ana Paunovic

## БОРБА ПРОТИВ ИНФОДЕМИЈЕ

Антонио Гутереш, генерални секретар Уједињених нација (УН) 14. априла 2020. изјавио је да док се свет бори против смртоносне пандемије ковида 19 - најизазовније кризе са којом смо се суочили од Другог светског рата –видимо још једну епидемију – опасну епидемију дезинформација, па свет, такође, мора да се уједини и против ове болести.

УН зато покрећу иницијативу Verified за борбу против дезинформација: <https://shareverified.com>. Уз комплетне и поуздане информације о ковиду 19 и вакцинама, сајт нуди и бесплатан онлајн курс против “моћне машине” – дезинформација: <https://shareverified.com/2021/11/18/take-our-free-online-course-on-fighting-misinformation/>. Свако ко се пријави добиће на имејл лекције на енглеском о томе како треба да се понаша да би знао да селектује и користи праве и проверене информације и изворе, како да уради дигиталну детоксикацију...

Паралелно с тим, 132 потписнице (државе чланице УН, државе посматрачи и посматрачи, па и Европска унија), а међу којима је и Србија, стају иза Међурегионалне изјаве о инфодемији у контексту ковида 19. У истој, између осталог, наводе, да инфодемија може бити опасна по људско здравље и безбедност једнако као и пандемија, те да је кључан приступ, између осталог, бесплатним, поузданим, јасним и научно заснованим информацијама. Потврђена је и кључна улога слободних, независних, одговорних и плуралистичких медија.

Државе, регионалне организације, систем УН и друге заинтересоване стране, као што су медијски радници, платформе друштвених медија и невладине организације, наведено је у изјави, имају јасну улогу и одговорност да помогну људима да се носе с инфодемијом.

Потписнице изјаве позивају земље да предузму кораке за сузбијање ширења дезинформација, уз дужно поштовање слободе изражавања грађана, а што треба да буде базирано и на слободи штампе, промоцији највише етике и стандарда штампе, заштити новинара и других медијских радника, као и промовисању информационе и медијске писмености, поверења јавности у науку, чињенице, независне медије, државне и међународне институције.

Извор: [https://onu.delegfrance.org/IMG/pdf/cross-regional\\_statement\\_on\\_infodemic\\_final\\_with\\_all\\_endorsement](https://onu.delegfrance.org/IMG/pdf/cross-regional_statement_on_infodemic_final_with_all_endorsement)



## ВАКЦИНЕ – ДОБАР СТАРТ, ОЧАЈАН ФИНИШ

Дистрибуција вакцина против ковида 19 почела је крајем 2020. године, а Србија је међу првим државама које су их набавиле. У Србији је до данас, према званичним подацима од 28. децембра 2021. Године (<https://vakcinacija.gov.rs>), дато 8.239.799 доза вакцина (од тог броја 367.012 доза примили су страни држављани) и то:

- прва доза 3.309.157
- друга доза 3.207.534
- трећа доза 1.723.108

Као мало где на свету, у Србији је могуће бирати вакцину, а у понуди их је већ шест и то једна инактивисана (класична технологија прављења вакцина) – произвођач Синофарм, две мРНК (најновија технологија) – компанија Фајзер-Бајонтек и Модерна, као и три векторске (носачи су аденовируси човека или шимпанзе) – Спутњик В, Астра Зенека и Џонсон & Џонсон.

Масовна вакцинација почела је 19. јануара 2021, а у почетку је наша земља била међу прве три у Европи по проценту вакцинисаног становништва. Захваљујући раду антиваксера данас смо далеко од почетка, тренутно на 74. месту по подацима од 28. децембра 2021. године Србија је дала 119,3 дозе на 100 становника, има 47,9% популације вакцинисане бар једном дозом, а 46,4% одсто популно вакцинисаних, односно с две дозе, док је трећих доза дато 24,9 на 100 становника. Примера ради, светски лидер у вакцинацији - Куба дала је 267,3 дозе на 100 становника и има 85,1% потпуно вакцинисане популације.

Извор: Izvor: <https://ig.ft.com/coronavirus-vaccine-tracker/?areas=gbr&areas=isr&areas=usa&areas=eue&areas=are&areas=chn&areas=chl&cumulative=1&doses=total&populationAdjusted=1>

Званично је до сада више од 1.200.000 инфицираних и више од 12.000 преминулих, док је смртност 0,98%, показују подаци на сајту [www.covid19.rs](http://www.covid19.rs). Уистину је сигурно број већи. Комисија за анализу смртних исхода узрокованих болешћу ковид 19 утврдила да је у Србији у 2020. години преминуло 10.356 особа, што је три пута више од 3.130 умрлих, колико је било званично објављено на [www.covid19.rs](http://www.covid19.rs). Морталитетна статистика за 2021. годину не може бити урађена пре половине 2022, али се претпоставља ће и тада број преминулих бити већи од званично саопштеног. А сасвим је извесно да међу жртвама ковида има и људи који нису желели да се вакцинишу јер су веровали теоретичарима завера.



Foto: Pixabay

# ЗАБЛУДЕ О ВАКЦИНАМА

Лабораторија за истраживања индивидуалних разлика Филозофског факултета у Београду и Ипсоис спровели су истраживање о вакцинацији у Србији у периоду април-мај 2021. и преточили га у брошуру „Како комуницирати о вакцинацији против ковида? [https://lira.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2021/06/brosura-vakcinacija\\_april\\_maj.pdf](https://lira.f.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2021/06/brosura-vakcinacija_april_maj.pdf)

Истраживање показује, а што се поклапа и са сада достигнутом резултатима вакцинације, да је 55% пунолетних грађана Србије рекло да су се вакцинисали, пријавили за вакцинацију или ће то сигурно учинити. Међутим, на питање шта се чини ризичније – ковид 19 или вакцина, већина грађана Србије, њих 63% исправно је запазило да је ризик од ковид 19 нешто или много виши од ризика од вакцине, њих 23% сматра да је ризик од ковида и од вакцине отприлике исти, док је 14% става да је ризик од вакцине нешто или много већи од ризика од ковида. Међутим, ово исправно гледање на ризик у суми од 63% грађана, вуку старији од 65 година, међу којима је и највише вакцинисаних, а којих 85% сматра да је ризик од ковида већи од ризика од вакцине, док свега 4% мисли обрнуто. Међутим, 22% младих узраста од 18 до 29 година, што је практично сваки пети, сматрају да је ризик по здравље од вакцине исти или много већи од ризика од ковида, док 36% њих, што је више од трећине, сматрају да је исти. У збиру то је 58%, односно више од половине најмлађе пунолетне популације, која сматра да је вакцина озбиљан ризик по њихово здравље. И међу популацијом узраста од 30 до 39 година више од половине њих исто мисли – 53% (24% да је ризик од вакцине већи, а 29% да је једнак). Тек они који су прешли 40. годину претежно сматрају да је вакцина мање ризична од ковида, али не изразито, јер 37% грађана старости између 40 и 49 година верује да је вакцина ризичнија од болести. У популацији од 50 до 64 године, који страхују више од вакцине него од ковида је 32%.

И ево нас код суштине – шта људе, а највише младе, одбија од вакцинације? Вакцине утичу на стерилитет, оне могу да измене људске гене, помоћу њих људе чипују, жене које планирају скору трудноћу не би смеле да их приме, младима је безбедније да прележе ковид него да се вакцинишу... само су неке од теорија завере и заблуда које колају светом, а које су научно побийене (<https://rs.n1info.com/vesti/vakcinacija-protiv-koronavirusa>)



Foto: Ana Paunovic



Foto: Pixabay

# КО ШИРИ ЛАЖНЕ ВЕСТИ

Свега 12 људи измислило је и ширило више од 65% свих лажних, злонамерних, нетачних вести о коронавирусу и вакцинама против ковида, показује истраживање Светског Центра за спречавање дигиталне мржње (<https://www.counterhate.com>), који је анализирао скоро милион налога на друштвеним мрежама. Исти тих 12 је одговорно за чак 73% лажног садржаја на Фејсбуку. Антиваксери представљају индустрију са годишњим приходима од најмање 36 милиона долара, показује ограничен поглед на њихове финансије на основу онога што су сами пријавили и јавно доступних процена прихода за 22 организације које им припадају, наводи исти Центар.

Од њих потичу лажне вести о коронавирусу и вакцинама:

- 1. Џозеф Меркола (Joseph Mercola)** – лекар, који се претходних шест година бави алтернативном медицином. Промовише разне суплементе као лекове против ковида. Америчка агенција за храну и лекове (ФДА) забранила му више пута да се рекламира јер тврди да неки додаци исхрани лече и спречавају одређене болести. Објавио и књигу “Птичји грип – велика светска превара”.
- 2. Роберт Ф. Кенеди јуниор (Robert F. Kennedy)** (син убијеног сенатора Роберта Бобија Кенедија и братаца Џона Кенедија, убијеног председника САД) – адвокат, познати теоретичар завере и антиваксер, основао Лигу за одбрану здравља деце. Вашингтон пост је проценио да је на лажним вестима о вакцинама зарадио 50 милиона долара.
- 3. Тај и Шарлин Болингер (Ty and Charlene Bollinger)** – творци теорије завере да је Бил Гејтс измислио корону и да вакцинама чипује људе. Од само једног серијала против вакцина зарадили су пет милиона долара. На алтернативном лечењу рака (још од 90-их нуде третмане који наводно лече рак и то пласирају кроз назови документарни серијал “Истина о раку”) зарадили су 25 милиона, а богатство им је процењено 115 милиона долара.

- 4. Шери Тепени (Sherri Tepenny)** – лекар, тврди да маске уништавају срце и респираторни систем, да PCR тестови приказују више заражених него што их има, и да корона не постоји ако не гледате телевизију. Тврди и да вакцине изазивају аутизам.
- 5. Риза Ислам (Rizza Islam)** – раније осуђиван због превара у здравству, антисемита, анти-ЛГБТ, ширио лажне вести да вакцине против ковида изазивају стерилитет, па и смрт, да су направљене да истребе Афроамериканце. Тврди и да је имао и излечио ковид 19 уз супу, куркуму и 4.000 милиграма Ц витамина на свака четири сата (препоручена дневна доза је иначе 1.000 милиграма).
- 6. Рашид Батар (Rashid Buttar)** – тврди да 5Г мрежа изазива корону, укораван због нелеганог рекламирања фалсификованих лекова, познат по контроверзној хелационој терапији.
- 7. Ерин Елизабет (Erin Elizabeth)** – у вези са Џозефом Мерколом, позната је и по антисемитизму.
- 8. Сојер Џи (Soyer Ji)** – проширио вест да је више људи умрло од Фајзерове вакцине него од ковида, власник је врло популарног сајта о алтернативној медицини.
- 9. Кели Броган (Kelly Brogan)** – шири теорије да је пандемија ковида 19 планирана, да маске не помажу, а да корона не постоји.
- 10. Кристијан Нортруп (Chriatiane Northrup)** – гинеколог, акушер, смислила вест да лек за животиње ивермектин лечи корону што је проузроковало тровања, па и смрти.
- 11. Бен Тапер (Ben Tapper)** – кирипрактикар, тврди да вируси не могу да преживе у људском телу и да је вирус короне заправо бактерија.
- 12. Кевин Џенкинс (Kevin Jenkins)** – пословни партнер Роберта Кенедија јуниора, одговоран за ширење идеје да је коронавирус измишљен да би били истребљени Афроамериканци.

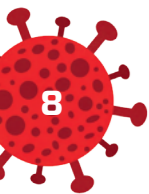


Foto: Pixabay

# КО У СРБИЈИ ПЛАСИРА ЛАЖИ

У Србији не постоје истраживања о конкретном утицају антиваксерса и оних који шире дезинформације и теорије завера. Једини конкретан догађај збио се 1. априла 2021, када је полиција привела др Јовану Стојковић (што је њен супруг снимао и објавио на друштвеним мрежама), психијатра, која је саслушана у СБПОК, а потом и у Посебном тужилаштву за високотехнолошки криминал због сумње да је извршила кривично дело изазивање панике и нереда објавама против вакцинације на друштвеним мрежама. Тужилаштво је тада потврдило да је испитало четири особе које се сумњиче за изношење лажних тврдњи у вези са вакцинама и вакцинисањем, а које су довеле до узнемирења јавности. Није потврђено ко су биле остале три особе. И није познат епилог.

Вајбер група "Ивермектин препоруке" добро је узбуркала српску јавност јер је у њој више од 14.000 чланова слушало савете, имеђу осталих и познатих и добро позиционираних лекара о коришћењу лека протв паразита, који је у Србији одобрен у ветерини и на посебној је Д листи за хуману употребу, али у специфичним ситуацијама и по посебној процедури, међутим никако не и за лечење оболелих од ковида 19. Лекарска комора Србије (ЛКС) покренула је, почетком новембра 2021, поступак против 18 лекара пред Судом части на основу пријаве здравствене инспекције, јер су прописивали и лечили пацијенте "ивермектином". Ни овде епилога још нема, а међу казнама могућ је и губитак лиценце за рад.

Такође, готово идентична група лекара која је водила главну реч у овој вајбер групи, покренула је и петицију против вакцинације деце, на шта је званично реаговао и Медицински факултет Универитета у Београду - <http://med.bg.ac.rs/?p=23468&script=lat>

Не само да се антиваксерске идеје шире друштвеним мрежама, већ и неки медији с националном покривеношћу имају целодневне програме у којима истакнути антиваксерси износе своје ставове. Успут рекламирају и своје књиге, назови третмане, лекове... и добро зарађују.

## ОНИ СУ НАЈПОЗНАЈИ ПРОТИВНИЦИ ВАКЦИНАЦИЈЕ У СРБИЈИ И ШИРИЛИ СУ ЛАЖНЕ ВЕСТИ:

**1. Проф. др Бранимир Несторовић,** најпопуларнији човек у Србији који релативизује

ковид 19, педијатар, пулмолог и алерголог – врхунски стручњак, који је спасао много дечјих живота. Познат је по изјави да је корона најсмешнији вирус у историји, коју је дао као члан кризног штаба за борбу против ковида 19, позивао је људе да се лета 2020. године масовно заражавају како би стекли имунитет јер вирус слаби. Говорио је у мају 2020. године да ће од ковида 19 у Србији умрети још 40 људи, тврди да вакцина није безбедна, да није прошла сва испитивања, да труднице не треба да се вакцинишу, а да је мушкарцима боље да замрзну своју сперму пре вакцинације. Заговорао је употребу "ивермектина"... Фирма проф. Несторовића, која се бави издаваштвом, а основана је 2018, према подацима Агенције за привредне регистре, била је у губитку до 2020. године – године короне, у којој је објавио своју књигу и остварио пословни приход 5.926.000 динара. Познати је заговорник теорије да MMP вакцине изазивају аутизам.

**2. Мирољуб Петровић** по струци је геолог, али по томе га нико не зна, већ по тинктурама којима наводно лечи рак, а на којима озбиљно зарађује. Сестра једног момка оптужила га је за смрт брата кога је саветовао да не лечи рак мозга већ му је дебело наплатио посебан третман. Петровић тврди да је корона глобална манипулација и да је позадина увођења ковид пропусница у преводјењу људи код сатане.

**3. Мишо Вучковић**, неуролог који је радио у САД, лансиран је у српској јавности током протеста против ковид пропусница када је као заштиту против коронавируса промовисао Павловићеву маст коју ставља у нос.

**4. Мила Алечковић**, психолог, годинама антиваксер, тврди и да нико није умро од ковида, али јесте од вакцина и то у САД најмање 40 деце, док 4.000 њих има последице, а све то јер су после вакцинације добила мултисистемски инфламаторни синдром. Истина је да су га деца добила од ковида.

**5. Јована Стојковић**, психијатар тврди и да велики број људи завршава на респиратору после вакцинације. Пред Судом части Лекарске коморе Србије раније је против ње вођен па прекинут поступак за одузимање лиценце за рад јер је била противник вакцинације деце MMP вакцином.

# МЕНАЏЕРИ ИНФОДЕМИЈЕ

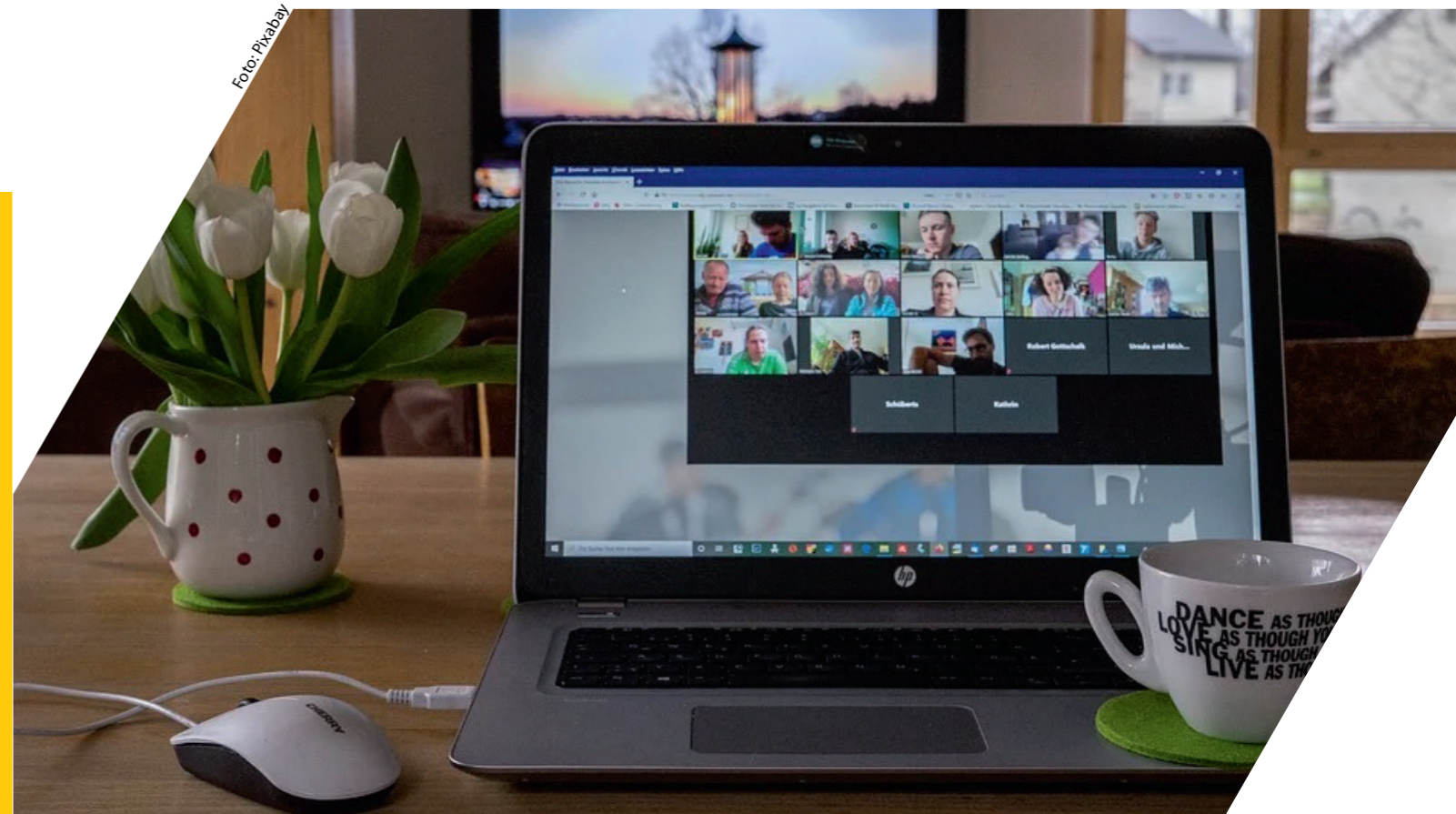
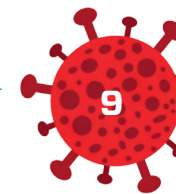


Foto: Pixabay

С 30 је у новембру 2020. године покренула обуку за менаџере инфодемије. Прошло ју је 275 стручњака из области јавног здравља, епидемиологије, вирусологије, клиничке медицине, новинарства, комунологије, психологије, па и двојица докора из Србије, који су сертификовани менаџери за инфодемију - др сци. мед. Стефан Мандић-Рајчевић и др Александар Стевановић, обојица са Института за социјалну медицину Медицинског факултета у Београду. „Управљање инфодемијом подразумева слушавање брига и недоумица заједнице, припрему и комуникацију висококвалитетних и истинитих здравствених информација, одговор на погрешне информације и дезинформације, стално праћење информација и њиховог контекста у заједници, подршка здравим облицима понашања и оснаживање појединаца и друштва како би били отпорнији на погрешне информације“, наводи др Стефан Мандић-Рајчевић, који додаје: „Медијска писменост и здравствена писменост заједно могу да направе или искорене инфодемију. Није чудно што технологија напредује брже него што ми успевамо да је испратимо и адекватно се обучимо да је користимо. У 21. веку проблем није наћи информацију, јер информација има и превише, него наћи поуздану и корисну информацију“. Извор:<http://www.uns.org.rs/sr/desk/UNS->

Foto: Privatna arhiva



[news/124189/-dr-stefan-mandic--rajcevic-medijska-i-zdravstvena-pismenost-mogu-da-iskorene-infodemiju.html](https://www.uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/124189/-dr-stefan-mandic--rajcevic-medijska-i-zdravstvena-pismenost-mogu-da-iskorene-infodemiju.html)

Док улазимо у 2022. годину, с болешћу у чијем називу је 2019. година – ковид 19, СЗО упозорава да инфодемијски менаџмент не треба само да гаси пожар, већ и да изгради превентивне стратегије како бисмо убудуће били отпорни на пожаре. СЗО нуди аналогија с ватрогасцима у три корака за ватроотпорност на будуће епидемије:

**1.** - постати бољи у стварању брзих, тачних, атрактивних, привлачних и веома занимљивих информација које су убедљиве барем као и дезинформације. Тренутно користимо баштенско црево док они други имају приступ високом притиску, а не само ватрогасном цреву.

**2.** - ватрогасне маршале морамо имати свуда неопходно је веће улагање у системе и структурне промене, не постоји систем који би могао детектовати инфодемијске сигнале и дати интегрисану анализу различитих извора података.

**3.** - најбудније маршале, али ако је свака зграда од папира, на крају ће ипак изгорети. Заједница која постаје ранива на ширење инфодемије је она у којој питања, бриге и потребе остају нерешене, а неке су повезане и са здрављем, па и можда само и спорадично. И све их треба разумети.



Foto: Privatna arhiva



Проф. др Огњен Гајић

## ОНИ КОЈИ СУ СВЕСНО ПОДСТИЦАЛИ ЛАЖНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ ДА ОДГОВАРАЈУ ЗА НЕПОТРЕБНЕ СМРТИ И ПАТЊУ

„Не знам ко је главни кривац за инфодемију, вјероватно није само један. Али надам се да ћемо то сазнати и да ће они који су свјесно подстицали лажне информације одговарати за непотребне смрти и патњу“, каже проф. др Огњен Гајић и наводи рецепт за колективни имунитет против погрешних информација: „Треба добро загријати столицу у основној школи, средњој школи и на факултету, да се стекне знање које нам помаже да се снађемо у компликованом свијету. Добра, исцрпна и непристрасна едукација је есенцијална. Нажалост, то некад није у интересу политике и недовољно се подржава“.

Извор: <http://www.uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/124014/intervju-prof-dr-ognjen-gajic-svi-koji-su-svesno-podsticali-lazne-informacije-moraju-da-odgovaraju-za-nepotrebne-smrti-i-patnju.html>



# КАКО ДОЋИ ДО ПРАВЕ ИНФОРМАЦИЈЕ

FOTO: PIXABAY

Посао новинара посебно је постао компликован у време пандемије, треба извештавати благовремено, истинито и тачно, а и разумети здравствене појмове и термине. Новинар не може и не мора све да зна, али мора да зна ко зна. А ко зна и где је права информација?

“Пред новинарима, наводи др Стефан Мандић-Рајчевић, није лак посао. Кредибилан извор и кредибилна информација у области здравља најчешће је без сензационализма. Делује чудно, али када се гледа пирамида доказа, мишљење стручњака је на њеном дну, као најнижи ниво. На врху пирамиде су рандомизоване контролисане клиничке студије и метаанализе, после којих се тек нешто може уврстити у препоруке“.

“Кредибилне научне студије су у научним часописима који су индексирани (праћени) и базама научних часописа. Али, и ту је могуће да дође до грешке, па се дешавало и раније (као што је случај са радом који је покушао да повеже ММР вакцину са поремећајима из спектра аутизма) да и студије објављене у врхунским међународним часописима буду повучене. Током пандемије било је радова који су били медијски промовисани због својих сензационалних сазнања, али су касније повучени јер аутори нису успели да одговоре на питања других научника, или се испоставило да уопште нису имали податке које су тврдили да су анализирали“, каже др Мандић-Рајчевић.

Новинари често не могу ни да дођу до научних студија, као ни да постигну да све проуче, а неретко не могу ни да разумеју шта је “писац” хтео рећи. И зато су ту стручњаци. А доктори с простора бивше Југославије имају могућност да најновије кредибилне студије, као и искуства у борби с ковидом, размењују у вајбер групи CERTAIN ICU support, која је настала под покровитељством Канцеларије СЗО у Сарајеву, а чији је суперадминистратор проф. др Огњен Гајић, један од водећих доктора на Мејо клиници у Рочестеру. У групи је скоро 6.000 лекара и они могу новинарима и јавности да пренесу поуздане и тачне информације о вирусу, вакцинама, лечењу оболелих...

Свако, био новинар или не, има једноставан начин да провери информацију коју је прочитао, а посебно пре него што је подели на друштвеним мрежама. Реч је о пет корака које је осмислила организација First Draft, под симболичном скраћеницом SHEEP (овца на енглеском). Др Мандић-Рајчевић подсећа на то да First Draft објашњава да треба помислити на овцу пре него што нешто поделимо, а на српском би то могао бити сведок:

### SHEEP:

**S** (source) – ко је извор информације, ко се крије иза неког налога (озбиљна институција или нешто што је имитира)

**H** (history) – која је историја тог извора, да ли је традиционално објављивао теорије завере, погрешне информације или податке које заговарају одређени став

**E** (evidence) – постоје ли поуздани докази за објављену тврдњу

**E** (emotion) – да ли порука треба да изазове емоцију, разбесни, растужи, јер када смо емотивни ретко када здраворазумски размишљамо

**P** (pictures) – користи ли порука слику или видео који треба да изазове реакцију, који је извор слике или видеа и да ли стварно представља то што тврди

**СВЕДОК:** Слика – Видео – Емоција – Доказ – Одакле - /Ко (извор)

### КОРИСНИ ЛИНКОВИ

<https://vakcinacija.gov.rs/>  
<http://www.izjzv.org.rs/uploads/4202f1e1-4a2a-d162-ac59-9a098baf4180/Vaccine%20COVID-19.pdf>  
<https://www.facebook.com/groups/scienceinserbia/>  
<https://vakcine.rs/>  
<https://fakenews.rs/>  
<https://www.uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/124416/borba-protiv-pandemije-je-i-zaustavljanje-infodemije.html>  
[https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab\\_1](https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1)  
<http://factitious-pandemic.augamestudio.com/#/>



Foto: Zorana Jevtic



Луковник доц. др Иво Удовичић

## ИСТИНА ЈЕ НАЈБОЉА ВАКЦИНА ПРОТИВ ИНФОДЕМИЈЕ

Луковник доц. др Иво Удовичић, командант војне ковид болнице Карабурма у Београду лечио бројне пацијенте који су вођени антиваксерима чак и животе изгубили. “Истина је најбоља вакцина против инфодемије. Увек сам говорио да се права и једина истина о вакцинама најбоље види у црвеним зонама, а посебно у јединицама интензивне неге. Умрло нам је много младих људи, а још више њих ће наставити живот с тешким оштећењем плућа и срца. А њихове животе и тешку форму болести вакцина штити 100%. То је најважнији и најснажнији аргумент! Све остало је лутрија и коцка.

Зар треба живот ставити на коцку у партији покера, где антиваксерни блефирају лажима и заблудама?! Њихови једини интереси су егоизам, нарцисоидност, лажна слава и финансијска корист. А наши једини интереси су здравље и животи људи“, каже др Удовичић.

Извор: <http://www.uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/124304/pukovnik-doc-dr-ivo-udovicic-istina-je-najbolja-vakcina-protiv-infodemije.html>



## ДОВОЉНО ХРАБРА

Како тешко, исцрпљујуће и емотивно изгледа борба једног лекара за живот људи верују теоитеричарима завере и на сопствену штету показује прича докторке Тан Невил (Than H. Neville), пулмолога из Лос Анђелеса, коју преносимо у целости:

*"Светло увек постоји, само ако смо довољно храбри да га видимо. Ако смо само довољно храбри да светло будемо."*  
– Аманда Горман

Foto: Zorana Jevrić

Толико мисли ми је пролазило кроз главу док сам облачила личну заштитну опрему из пацијентове собе. Пацијент је био невакцинисан, претходо здрав 55-годишњи мушкарац који је сада био у болници скоро четири недеље са отежаним дисањем услед ковида 19. Први пут сам га срела на почетку његове хоспитализације, када је примљен у нашу јединицу интензивне неге (ЖИН) на максималном протоку кисеоника и сатурацији 90% током његових добрих тренутака. Хтео је да оде супротно лекарском савету јер је његов план био да набави "витамене" из болнице и врати се кући. Одбио је интубацију под било којим околностима, изразио сумњу у своју дијагнозу ковид 19 и оптужио медицински тим да жели да га интубира ради финансијске добити. Преко телефона, његова одрасла деца су поновила

његово мишљење и цитирала неколико "истраживања" која сугеришу да болнице добијају 20.000 долара за сваког пацијента који умре након интубације.

Примљен је у ЖИН дан пре него што сам преузела смену и док сам слушала одјаву, крв ми је кључала. Не би био први невакцинисан и дезинформисан пацијент са ковидом 19 о коме сам се бринула. Овакви случајеви били су фрустрирајући, одузимају су време, искрено, били су шамар у лице. Дежурни лекар није дозволио пацијенту да напусти болницу због његове сумњиве способности расуђивања, с обзиром на неразумеваше да би напуштање болнице вероватно резултирало смрћу. Иако је ову одлуку подржао Етички савет, питала сам се да ли је погрешна догма еквивалентна недостатку способности расуђивања. А мој колега је провео сате

спречавајући га да оде, баш као што бих вероватно и ја учинила, јер „нисам прошла сву ову медицинску обуку да бих гледала како човек пада мртав у нашем болничком ходнику“.

Када сам ушла, сатурација је наставила да му пада са говором и сваким покретом. Његов снимак је показивао екстензивни поткожни емфизем и пнеумомедијастинум. Поново сам му објаснила дијагнозу, ризике и предности интубације и да пацијенте стављамо на механичку вентилацију само када је алтернатива смрт. Ставила сам његову руку на његове груди како би могао да осети шкрипање. Разговорали смо више од сат времена, и иако је остао скептичан према својој дијагнози и прогнози, пристао је да остане у болници и да га оживљавамо и интубирамо уколико остане без свести.

Шест дана касније, жалио се на бол у

грудима и тада је већ сатурација пала на осамдесете подеоке упркос максималној подршци кисеоником. Рендгенски снимак грудног коша показао је нови пнеумоторакс. Рекла сам му да је време. Његов син је стављен на спикерфон док смо се колеге и ја припремали за интубацију и постављање тубуса у груди.

Током разговора с његовим сином дала сам све од себе и више него што сам могла.

Његов син није веровао да је та процедура била хитна. Тражио је одговоре на питања на која је већ много пута одговорено. „Какве су му шансе да преживи без респиратора?“ „По чему се овај респиратор разликује од онога што већ добија?“ Рекао нам је да је истраживао и да „зна много о респираторима“. Критиковао нас је што смо на пријему рекли да је његовом оцу потребна интубација, када

је „добро прошао“ већ неколико дана. Наставио је причу у круг док је ниво кисеоника код његовог оца опадао. Затим је рекао: „Позваћу свог брата и јавићу вам одлуку“. Изгубила сам ону последњу трунку стрпљења која ме је држала, „УЧИНИ ТО, А ЈА ЋУ ИЗАЋИ ИЗ ОВЕ СОБЕ И ГЛЕДАТИ КАКО ТИ ОТАЦ УМИРЕ!“ Узвикнух. Чим сам то изговорила, зажалила сам. Његов син је посустао. Глас му се сломио: „Урадите што морате“. Пацијента смо интубирали и ставили му унутра хируршки грудни тубус. Потом смо га окренули на стомак и прикључили на кисеоник. Радила сам методично, стављајући сва своја осећања иза зида професионализма док коначно нисам завршила.

Изашала сам из собе дрхтећи. Било је скоро 21 сат. Буљила сам у колица с опремом за хитну реанимацију. Рекла сам тиму да их довуку, за сваки случај. Срела сам погледе својих уморних медицинских сестара, од којих су многе остале и после смене да помогну. Огорчено су одмахивале главом због наше нове нормалности. Видела сам да ме сажаљевају и знала да мора да изгледам поражено, како сам се и осећала. Избегавала сам погледе стажиста, питајући се како бих ово могла да образложим као поучан моменат.

Успела сам да се мирно одвезем кући, али сам те ноћи јецајући пала у руке мужу. Чинило се да су сви разлози због којих сам постала доктор ишчезли. „Користити клиничко знање и вештине за помоћ онима којима је потребно“—никада нисам замишљала да ће то укључивати мољење пацијената и породица који доводе у сумњу сваку реч. „Помоћи људима да оздраве, али ако не, олакшати да умру на миру“—оптужени смо да желимо лоше исходе за саме пацијенте којима желимо да помогнемо, да лажемо и одлучујемо на основу финансијске мотивације. „Да се повежем и саосећам са људима у њиховим најтежим тренуцима“—викала сам и претила сину да ћу гледати како му отац умире. Било ме је срамота.

Схватила сам да ми је важно признање пацијената за моје напоре, да ми је потребно да верују у моје добре намере. Током пандемије, моја посвећеност нези пацијентата ниједном није поколебана. Никада нисам оклевала да се сатима предајем нези пацијената, да проведем неизрециву количину времена са високо инфективним пацијентима, да жртвујем лични живот и будем у карантину далеко од своје породице. Али, такође, никада нисам сумњала да пацијенти знају моје намере и цене моје напоре. Ова захвалност је увек била кључни део светла у тами ове пандемије.

А сада је сва енергија, стрпљење и емпатија нестала из мене. Једноставно била

сам празна — дала сам све што сам имала и остало ми је само питање зашто све ово радимо.

Заротирала сам службу у ЈИН следећег дана, али су наредне недеље донеле више питања него одговора. Сате сам провела размишљајући шта бих урадила да нисам успела да убедим пацијента и породицу да пристану на медицинску негу. С обзиром на то да имам право да задржим пацијента у болници против његове воље ако стручно лице потврди да пацијент није у стању да расуђује јасно, да ли бих заиста седирала и интубирала без пристанка? И ако не бих имала то право, да ли бих могла само да гледам како пацијент умире? Моја хронична несаница се погоршала. Сањала сам једне ноћи да тим ЈИН није приметити увећани пнеумоторакс на рендгенском снимку грудног коша. Устала сам из кревета у три сата ујутро и улогвала се у електронски медицински картон да бих била сигурна да се то није догодило.

Прошло је три недеље од тог ужасног дана, стајала сам испред његове собе. Лакнуло ми је када сам сазнала да је екстубиран и пребачен са интензивне неге на одељење. Извађен му је тубус и ускоро ће бити отпуштен на неколико литара кисеоника. Нисам била у смени, а чак и док сам стајала испред његове собе, нисам била сигурна зашто треба да га видим - већ само да треба. Да ли ће ме се сетити? Да ли ће помињати урлање између мене и његовог сина? Да ли ће и даље мислити да има „нешто друго, а не ковид19“? Да ли ће бити равнодушан? Обукала сам се и ушла. Седео је у столици, поглед нам се срео.

Бризнуо је у плач. Сви разлози због којих сам постала доктор вратили су ми се. Појурила сам да клекнем поред њега, држала га за руку и рекла му да ће све бити у реду. Захвалио ми је на бризи и рекао ми да је његова породица сада вакцинисана. Очи су ми сигурно показивале неверицу јер је узео телефоно да ми покаже њихове слике са фластерима на рукама.

Последњих неколико месеци пандемије лекари су били на искушењима која никада нису очекивали. У ери дезинформација, од нас се тражи да верујемо у сопствену спремност да се боримо за наше пацијенте упркос њиховом недостатку поверења у нас – да не само да ВИДИМО светлост, већ и да БУДЕМО светлост. Док сам устајала да изађем из пацијентове собе, брзо је дошао: „Мислим да су и витамини које сам узимао помогли!“ Клонула сам на трен пре него што сам одлучила да је ово довољно добро, осмехнула се и климнула главом. Још увек сам имала осмех на лицу док сам напуштала собу, одлучујући да - да, заиста сам довољно храбра.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s00134-021-06578-w>